

Тетяна ПАНИЧОК

СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА В НІМЕЧЧИНІ НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА ЗА ЧАСІВ ІСНУВАННЯ ФРН І НДР

У статті проаналізовано проблему статевого виховання упродовж історичного розвитку ФРН, висвітлені історичні передумови статевого виховання підлітків у Німеччині в контексті всесвітньої і національної соціокультурної ситуації.

Сьогодні педагоги України стурбовані виникненням проблеми, задекларованої у назві статті. Вони підкреслюють, що необхідно звернути увагу на досвід тих країн, що вже мають напрацьовані певні методи її подолання. Дослідження проблеми статевого виховання у ФРН, якому присвячена ця робота, представляє не лише науковий результат. Німецькі школи мають значний педагогічний досвід у сфері статевого виховання молоді, формуванні відповідних ідей, розробленні практичних методик у цій сфері.

Метою статті є аналіз стану проблеми статевого виховання упродовж історичного розвитку ФРН, виявленні історичних передумов статевого виховання підлітків у Німеччині в контексті всесвітньої і національної соціокультурної ситуації.

Статеве виховання у німецькомовному середовищі має давню традицію; протягом століть джерелом суспільних поглядів та ідей були певні напрямки християнства, а також тенденції, які пригнічували міщанство, що почало зростати з 16 століття. Як зазначав Кох (Koch F.) 1971 року у своїх педагогічних агітаційних брошурах, більшість книг і трактатів до 60-х років 20 століття мали католицьке чи протестантське походження, а отже були ідентичними з сексуальною нормативною практичною теорією.

“Розглядаючи шлюб і статеве життя з боку християнської моралі до XX століття, про сексуальність можна говорити лише як про невід’ємну частину співіснування чоловіка й жінки в шлюбі. Все, що виходить за рамки шлюбу, вважається гріховним. І навіть сам статевий акт у шлюбі повинен бути спрямованим не на задоволення, а на народження дітей” [9, 17]. Саме так звучала офіційна норма церкви упродовж багатьох століть аж до наших років. Католицька сексуальна педагогіка поширювала традиційні цінності з погляду християнської етики. Сексуальність була одночасно даром і загрозою. Існувала потреба регламентувати сексуальну поведінку. Сексуальність повинна була слугувати лише для народження нащадків. Осуджувалася втрата всіх цінностей і знецінення церковного авторитету. І лише нещодавно перспектива теології поширилася настільки, що сексуальність розглядається як частина людської любові, а не як суто біологічний процес.

Католицьке статеве виховання намагається втримати дитячу асексуальність, очікує від підлітків стриманості. Фрідріх Кох на початку 70-х при аналізі роз’яснювальної літератури виявив, що у двох третях католицьких брошур вказується неправильна назва статевих органів. У вихованні дітей і молоді на першому місці стоїть стримування сексуального інстинкту;

статеве виховання полягає, насамперед, у знайомстві з сексуальною етикою. У посланні Папи римського "Humanae vitae", опублікованому в 1968 р., подано чіткі розпорядження щодо сексуальної поведінки. Сексуальна поведінка можлива у моногамному постійному шлюбі з метою продовження роду. Гомосексуальність та інші вчинки, неспрямовані на народження потомства, заперечувалися і не визнавалися.

Поділ обов'язків між чоловіком і жінкою відповідав суспільній культурі. На початковій фазі сімейного життя сфера діяльності жінки обмежувалася, так званими трьома "К": "Kinder, Küche, Kirche" (діти, кухня, церква), в той час як чоловіки займалися професійною діяльністю та опікували жінок. Католицька жінка не могла займати церковні посади. Будь-який спосіб контрацепції суворо осуджувався, ставилися суворі вимоги до шлюбної вірності. Аборти заборонялися й каралися, навіть смертною карою, адже "безпосереднє переривання вагітності, аборт, навіть якщо вони здійснюються заради збереження життя жінки, не є, у будь-якому випадку, виправданими, нікому не надано права позбавляти життя ненароджену дитину" [15, 68]. У єпископській газеті Монстера "Церква і життя" від 23.01.83 аборт визначається як морально неповноцінний вчинок, прирівнюється до масових убивств нацистів, а жінка, яка здійснила аборт, — "безсердечна і жорстока егоїстка".

При розгляді католицького статевого виховання вирішальне значення має думка Пап до цієї проблеми. Папа Піус XI у своєму посланні (1930) вперше погодився, що, окрім основної мети шлюбу, є й ще інші, як-от: "взаємна допомога, використання шлюбної любові і регулювання природних потреб, цілей, яким не дозволено відмовляти, оскільки це веде до невиконання основної цілі" [15, 69]. При згадці про окремі статеві акти Папа відзначив, що для попередження небажаної вагітності не дозволяється використовувати штучні засоби. Підтримуючи свого попередника, папа Іван Петро II на "Міжнародному конгресі сім'ї в Африці і Європі", який проходив у березні 1988 в Римі, висловив думку, що сексуальність у шлюбі є допустимою, але використання контрацепції — це відкрите вираження свого ставлення проти продовження роду і самого життя.

Та християнство, незважаючи на свою впливовість, не стало тією силою, яка повністю вплинула на розвиток статевого виховання. На початку ХХ століття статеве виховання було соціально необхідним і являло собою моральне зобов'язання, що вимагало "відкритого" зображення стану речей. Але, перш за все, йшлося про те, щоб за допомогою відповідних знань втримати підлітків від дошлюбних статевих відносин. Незважаючи на всі прагнення відкритості, багато дослідників проблеми довели перевагу свого учення, порівняно з буржуазним сексуальним вихованням, уникаючи в своїх педагогічних творах ясного і чіткого тлумачення, яке все ж було "необхідною, хоч і делікатною темою". Надто великим був ще й страх, "що пояснення викличе надмірне збудження і загострить приховані почуття й фантазію" [2, 80]. Лише на початку ХХ століття зросла кількість реформаторських публікацій на тему статевого виховання, які надали більшої чіткості просвітницьким роботам. Усі речі називалися своїми іменами і допускалася можливість приймання засобів контрацепції. Навіть якщо застосування такого прогресивного за змістом сексуального роз'яснення у виховній практиці залишалося рідкісним, не можна не відзначити, що, починаючи з епохи Просвітництва, лише дієві у цей час філантропісти вимагали, щоб займатися з учнями і молоддю темою сексуальності.

На початку ХХ століття вчення Зігмунда Фрейда про поняття сексуальності та інфантильної сексуальності, які суперечили буржуазним нормам, призвели до короточасного обмеження репресивних норм сексуальності. Сексуальність виступала на перший план. З ініціативи педагогів, які займалися питаннями статевого виховання, на початку ХХ століття створюється "Союз шкільних реформаторів". Спільним для багатьох реформаторів було "прагнення перебудови сексуальної і виховної практики" [7, 50].

Чітко виражені в цей час були різноманітні категорії суджень про сексуальну поведінку. Прогресивні реформатори, які частково формували жіночий рух, вимагали єдиних сексуальних прав для чоловіків і жінок (Август Бебель (A. Bebel) і Клара Цеткін (K. Zetkin)) і займали позитивні позиції щодо прояву різноманітних сексуальних форм (М. Годанн (M. Hodann, 1894–1946), В. Райх (W. Reich, 1897–1957)). Існували реформаторські напрямки, які розглядали

сексуальність із погляду расової гігієни і приросту населення (С. фон Еренфельс (С. von Ehrenfels), Е. Кей (E. Key)) [6, 232].

До 30-х років XX століття засновувалися численні спілки, переважно педагогів, які здійснювали сексуальні реформи. Метою цих спілок була зміна існуючих суспільних тенденцій, схильних до подвійної моралі. Темати, які найбільше дискутувалися, були статеві відносини, жіноча емансипація, статеві акти у шлюбі і поза ним, їх наслідки, розлучення, сексуальні відхилення, регулювання народжуваності і статевого виховання. Вимоги цих реформаторських спілок утворювали широкий спектр. У той час, коли “Спілка рішучих реформаторів у сфері сексуального виховання” характеризувалася помірністю і відповідала почасти репресовано-буржуазним нормам свого часу, “Соціалістичне суспільство з сексуального дослідження” виступало зі своїми вимогами, наприклад, за право молоді на сексуальну активність і статеві акти, проти буржуазних норм. Незважаючи на обережні спроби сексуальних реформ, які раптово завершилися з приходом національно-соціалістичної влади, помітною для початку XX століття є чітка перевага сексуально-репресивних уявлень. Неодноразово реформаторам, які чинили опір наявній суспільній структурі свого часу, вдавалося позбутися сексуально-репресивних моральних уявлень.

У час національного соціалізму владі легко вдалося насильно придушити позитивні напрямки сексуальних реформ і відновити традиційні сексуальні репресії. На перше місце знову висувалася стара патріархальна структура сім'ї.

Сексуальність знову обмежувалася функцією продовження роду. Расово-гігієнічні і расово-політичні масштаби набули для стосунків двох сексуальних партнерів головного значення. Використання засобів контрацепції “здоровою арійською” парою заборонялося як морально, так і законом. Метою сексуальних контактів було народження — расово-гігієнічно-чистого потомства. Святим людським правом і святим обов'язком вважалося піклування про чистоту крові і благородний розвиток нації [15, 54].

Проводилася жорстока боротьба з усіма проявами сексуальними активностями, які не сприяли продовженню роду. Законодавство змінено відповідно до інтересів влади, наприклад, продаж і виготовлення засобів контрацепції каралися згідно з кримінальним Кодексом (§219). У 1941 році було встановлено, що “засоби і предмети для переривання і запобігання вагітності приносять однакову шкоду суспільству”. Згідно з “Розпорядженням про захист шлюбу, сім'ї і материнства” від 3 березня 1943 року “деморалізації народних сил за допомогою вищезгаданих засобів загрожує смертна кара” [13, 4]. Одночасно видавалися закони для сприяння шлюбам, скорочення кількості професійно зайнятих жінок і можливості ранніх шлюбів. Форми статевого виховання і статеві педагогіки, які до 1933 року належали до широкого спектру різноманітних поглядів, стали за часів націоналістичного соціалізму неможливими.

Із 1933 року статеве виховання в школі включало такі теми, як: генетика, расове вчення, расова гігієна, демографічна політика і сімейна етика. Не-расистський бік статевого виховання належав лише батькам. *“Питання сексуального виховання в школах не могло бути більше предметом статевого виховання, оскільки не вважалося більше важливим і доцільним”* [12, 257].

У Німеччині процес статевого виховання, який набув свого розмаху ще до 1933 року, був перерваний фашизмом. Довгий час населення Німеччини перебувало у чотирьох зонах. Характеристику статевого виховання радянської зони ми знаходимо у Клауса Рікена: “В педагогічній літературі тема статевих відносин не згадувалася взагалі. Навіть у перших навчальних планах 1946 і 1947 років для початкової і середньої школи в радянській зоні Німеччини, з 1949 року НДР, не згадується ця тема ні в розділі біології, ані в будь-якому іншому. Лише в 11 класі розглядалися теми дітонародження, гігієни і статевих органів у поєднанні із етичними принципами” [1, 33].

У період націонал-соціалізму сексуальна політика, що вже відносно прогресувала, була повністю усунена. Расова теорія і напіввійськове виховання мало протягом 12 років (1933–1945) великий вплив на етичні та моральні цінності цілого покоління. Між 1945–1948 роками багато молоді використовувало нові сфери діяльності, намагалися протистояти моральному занепаду національно-соціалістичних зразків, що втілювали “порядну і чисту національну самобутність німецької нації”. Цей консервативний бік, оскаржений в післявоєнний час,

проіснував недовго. Уже з 1949 року, з початком ери Аденауера, соціально-демократична партія (СДП) і міністр сім'ї Франц-Йозеф Вюрмелінг знову відштовхувалися у статевому вихованні від антитілесної та антисексуальної традиції буржуазного суспільства Вікторіанської епохи 19 століття. Питання сприяння багатодітності перебувало у центрі політики Вюрмелінга: "Мільйони здорових сімей з добре вихованими дітьми є захистом проти загрозливої небезпеки багатодітних народів сходу, так само важливим, як і вся військова оборона" [5, 15].

У душі консервативної християнської етики сексуальність у шлюбі повністю виправдана. Відображення сексуальності у мистецтві і літературі могло, на думку міністра сім'ї, привести молодь до безнадійності, розчарування і, зрештою, до зневіри. Як покровитель кампанії "проти бруду і ганьби" він хотів знищити пристрасть молоді до кохання й задоволення. Йшлося про "самодисципліну і зречення", причому зречення не як капітуляція, а як боротьба із самим собою [5, 15]. Вюрмелінг не обмежувався лише усними закликами. Згідно з законом від 4.12.1951, території розваг і задоволення для молодих людей були надто обмеженими. У положеннях про застосування цього закону було точно вказано (наприклад, в §1) найнебезпечніші місця, в яких молодь повинна була перебувати під постійним наглядом: ярмарки, бари, транспорт і всі куточки, в яких "можливі сексуальні контакти". Молодь 50-х завжди була під наглядом поліції, а особливо із настанням вечора. По парках та скверах роз'їжджали автомобілі поліції і освітлювали усі лавочки та кущі, де, можливо, ховалися "злочинці".

Аж до середини 60-х консервативно й релігійно налаштовані педагоги сфери статевого виховання намагалися прищепити німецькій молоді норми сексуальної поведінки за допомогою численних і дешевих брошур. Один із представників такої "літератури", Гайнріх Оестерайх, керівник "Організації з боротьби зі статевими захворюваннями", сформулював основну мету усіх цих публікацій: "Через суворий контроль і вплив молодь повинна відмовитися від статевої активності, щоб не зашкодити своїм майбутнім шлюбним стосункам" [12, 17].

Роз'яснювальна література, яка видавалася спеціально для молоді, характеризувалася дистанцією до потреб людського тіла. Ні слова, ні малюнки не повинні були навіть натякати про наготу тіла. Так, наприклад, педагог Хайнц Гунтур здійснив порівняння людей із тваринним світом. Від "дивних слідів на снігу" через "вульгарного оселедця" і "німецьку вівчарку" на сторінках своєї книги "Що повинна знати молодь" він говорив про "гніздо у животі", що означало жіночі статеві органи. Людські геніталії виступали лише як "тілесні розщілини" або як "з'єднувальні шляхи"; збуджений орган — як щось неприємне, а особливо, коли йшлося про жіночу статі [2, 57].

Учителі у школах 50-х років реагували саме так, як вказувалося у вище згадуваних книгах. Розповсюдження записок з непристойним змістом загрожувало звільненням зі школи. Про спеціальний предмет статевого виховання до кінця 60-х років не могло бути й мови. На уроках педантично намагалися уникати розповідей, у яких бодай натякалося на сексуальність. Навіть про статеві зносини тварин вчителі намагалися не згадувати.

У 50-х роках у сфері піклування про неповнолітніх домінували поняття цноти та зречення. Клемент Буш, спеціаліст із роботи з неповнолітніми в Монстері, радив своїм молодим читачам як профілактику збудження "стійку на руках та тривалий біг або гімнастику", бо "в іншому випадку від вас відвернуться люди" [107, 18]. Почуття відризи і страху стосовно статевих органів повинні були стримувати молодь. Особливу увагу педагоги спрямовували на дівчат, для яких, на думку Вальтраута Шмінц-Бунзе, першою заповіддю було: "У будь-якому випадку залишатися цнотливою і не зважати на велику закоханість, оскільки сміливі рішення можуть призвести до нещастя й самотності" [15, 19].

Один із пуританських педагогів визначив ще одну категорію молоді — "ті, які прислухаються до свого сексуального інстинкту". Це молодь переважно чоловічої статі, бунтівна, "напівсильна", яка є "неприборканою у своїх сексуальних бажаннях", причиною чого є "ледачість, байдужість і слабкість" [11, 19]. Досить негативною була реакція німецьких педагогів на рок-н-рол — музичний напрямок із чітко вираженим сексуальним спрямуванням. "Напівсильна" молодь, яка належала до фанатів рок-н-ролу, була, на їхню думку, "зграєю сексуально стурбованих небезпечних психопатів".

У післявоєнний період першими, хто визнав необхідність статевого виховання, були лікарі, пізніше до них приєдналися й психологи, а з середини 50-х почала зростати і кількість педагогів, які брали в цьому участь. Багато вчителів та лікарів успішно ознайомили підлітків з проблемами статевих відносин та дітонародження. Так, наприклад, у 1959 році в навчальний план з біології для 9 класу була введена тема "Розмноження". Вже з першого класу діти повинні були обговорювати такі теми, як вагітність і народження, звичайно, у поєднанні з питаннями сімейних стосунків, поваги до батьків та жінок. Такий ранній початок тлумачень психологи поєднали з тим, що діти вже з чотирьох років цікавляться походженням новонароджених. Певне статеве виховання повинно було проходити і на таких предметах, як природознавство і біологія, соціологія і німецька мова та ін.

У 1966 р. був створений "Гурток статевого виховання" при Вченій раді Міністерства освіти, члени якої займалися дослідженням питань статевого виховання. Так, Борман у своїй кандидатській (1962) та докторській (1966) дисертаціях намагався розробити загальнопедагогічні проблеми статевого виховання. Зенде (1963) займався розвитком статевого інтересу школярів і, відповідно до цього, розробив головні завдання уроку. Проблема статевого виховання на уроці біології опрацював Кірш (1967).

Проте досить відчутною була нестача відповідної літератури й дидактично-методичних розробок. Хейнріг Брюкнер констатував нестачу роз'яснювальної літератури для дітей і, що "лише в 60-х роках було закладено наукові основи для покращення статевого виховання, з кінця 60-х збільшилася й кількість наукових публікацій про статеве виховання" [4, 247].

Статеве виховання в НДР з 1959 року було офіційно визнаним, оскільки до цього моменту згідно з навчальним планом було встановлено, що всі школярі ознайомлені з цією проблемою. Зрозуміло, що за цей — порівняно короткий — час теорія і практика статевого виховання знайшла своє застосування не у всіх сферах.

Суттєвим для статевого виховання було те, що воно розглядалося як частина виховання в цілому і одночасно як підготовка до шлюбу і сім'ї. На міжнародному симпозіумі зі статевого виховання у 1968 році, який проходив у Варнемонде (Росток), було чітко доведено, що в НДР статеве виховання здійснює міжнародно-визнану роботу і є передовою серед соціалістичних країн.

Перед вихованням у НДР стоїть завдання якнайкраще підготувати молоде покоління до життя в соціальному суспільстві, навчити долати важливі проблеми. Питання підготовки молодого покоління до зустрічі з протилежною статтю, до шлюбу і сім'ї потребувала розв'язання. У НДР досить рано була визнана необхідність статевого виховання, що чітко відобразилося в законі про сім'ю і освіту.

Статеве виховання мало за мету навчити гідно поводитися у суспільстві, поважати свого партнера й себе, нести відповідальність за власні вчинки. В основі цього лежать знання як про свою стать, так і про особливості протилежної, про проблеми між статями і динаміку життя в шлюбі та сім'ї. До мети статевого виховання належало також виховання підлітків таким чином, щоб у майбутньому вони стали взірцем для своїх дітей і самі змогли підготувати їх до зустрічі із протилежною статтю. Виконання цієї мети стояло і перед статевою педагогікою, і перед іншими науками.

Статеве виховання молодого покоління у ФРН до 60-х років визначалося концепцією, орієнтованою на традиційну християнсько-міщанську мораль. Молоді повністю було відмовлено у праві на сексуальну активність. Аналіз підручників із біології 50-х років показав повне виключення цієї теми із серії занять [6, 290]. В опублікованих Хайнцом Гингером у 1954 році результатах опитування молоді досить помітним був брак знань про статеві відносини, у чому він звинувачував батьків та педагогів. Навіть в 1960 році ще нічого не змінилось. Тенденція часу була чітко виражена: теми сексуальності для громадськості не існувало. Так, у фільмі "Грішниця", показаному в 1951 році, односекундна відверта сцена стала причиною культурного скандалу.

У 1949 році гурток статевої педагогіки розробив перші "Директиви статевого виховання", які розглянули сексуальність не лише з негативного боку. У середині 60-х років минулого століття в школах Західної Німеччини був уведений предмет статевого виховання, який, за винятком Гамбурга, Західного Берліна і Гессена, мав не зовсім задовільний характер. У

Гамбурзі вже в 1949 році гуртком сексуальної педагогіки, що мав назву “Професійна спілка виховання й науки”, були розроблені директиви статевого виховання, які в 1962 році після ще однієї переробки дали шкільні установи Гамбурга. Проте вони діяли не як офіційні директиви. У Західному Берліні з 1959 до 1962 року директиви статевого виховання діяли як пробні і, виправдавши себе, вступили офіційно в дію, ставлячи перед учителями завдання проводити статеve виховання в школах. У 1967 році і в Гессені було видано директиви статевого виховання, що ставили перед учителями завдання здійснювати статеve виховання на всіх етапах навчання. У Північній Рейн-Вестфалії статеve виховання до 1968 року проводилося в школах на прохання батьків. І саме тоді виникла у цій сфері фундаментальна ідеологізація, зумовлена повстанням 1968 року, яка пропагувала “звільнення від сексуальності”. Ліберально-ідеологічна тенденція пропагувала та ідеалізувала секс, підносила його до такого рівня, якому людина повинна була служити все життя. Секс із дитинства став девізом і вів до досить небезпечної тенденції сексуальності дітей. Вже в початкових класах вводився предмет зі статевого виховання, схвалювався не лише секс у підлітковому віці, а й гомосексуальність, що псувало суть роз'яснювальних занять зі статевого виховання. Таким чином статеve виховання стало джерелом конфліктів. Багато педагогів із відповідальністю поставилися до своїх завдань, але були й такі, що переходили межі і за допомогою порнографічних матеріалів і власних ідей стимулювали дітей до раннього сексу [8, 34]. Тому протягом багатьох років виникало щораз більше конфліктів між батьками й керівництвом шкіл.

Уже під кінець 60-х років став очевидним негативний вплив політики “звільнення від сексуальності”. Внаслідок зростаючої кількості абортів скоротився рівень народжуваності, збільшилася кількість жіночих захворювань, причиною виникнення яких були ранні статеві відносини, зросла кількість зґвалтувань, насилля й убивств на сексуальному ґрунті, а також підвищився рівень гомосексуальності [8, 36].

Так, 3 жовтня 1968 року, Вчена рада Міністерства у справах культів — найвищий представницький орган західнонімецької освітньої політики — видала рекомендації до сексуального виховання в школі, на основі яких були розроблені директиви статевої педагогіки. Рекомендації характеризувалися високими дидактичними взаємозв'язками і впорядковували завдання батьків і школи зі статевого виховання [8, 9]. Статеve виховання визнавалося одним із завдань загального виховання в школі, мало на меті виховувати відповідальність за статеві відносини. Проте ці директиви були лише як базис, на основі якого кожна федеральна земля видавала свої директиви, що характеризувалися різноманітним ставленням та суперечностями з проблем статевої педагогіки.

Впливові консервативні партії та офіційна католицька церква виступали категорично проти шкільного статевого виховання. Через посилення ідеологічних фронтів і зростаючого партійно-політичного інструментарію статевого виховання в школі, а також через юридичну невизначеність посилювалася й невпевненість батьків, вчителів та учнів, яка постійно зростала. Видавництва шкільної літератури при виданні підручників для занять зі статевого виховання змушені були щораз більше зважати на партійно-політичну приналежність Міністерства у справах культів. Проте надмірна продуктивність виробників навчальних матеріалів у цьому секторі не спричинила внаслідок цього шкоди. Не зменшився й бум засобів масової інформації, який виник у зв'язку з обов'язковим введенням статевого виховання в школі. Появилася в продажі багато посібників і методичних вказівок зі статевого виховання.

21 грудня 1977 року було прийнято “Рішення першого сенату федеративного суду про статеve виховання в школі”, яке повинно було витлумачити правові можливості й межі статевого виховання. Конституційний суд у 1977 році встановив, що школа незалежно від батьків повинна мати власні виховні цілі. Проте ні школа, ні батьки не повинні переважати одне одного. Статеve виховання має двоєдине спрямування й розподіляється між школою і батьками. Воно є частиною загального виховання школярів і здійснюється з урахуванням релігійно-ціннісної орієнтації. Статеve виховання в школі повинно обмежуватися лише передачею знань, без надання певної оцінки; у свою чергу, батьки мають подбати про моральне виховання дітей і моральний спосіб їх поведінки у сфері статевих відносин [14, 28].

Проте введення цього рішення у практику зіткнулося з негативною оцінкою багатьох учителів і педагогів, у них вселилася певна невпевненість. Серед громадськості це рішення

викликало багато непорозумінь. Позитив полягав у тому, що парламенти земель були зобов'язані узаконити предмет статевого виховання в школах.

Незважаючи на всі сумніви, серед педагогів статевого виховання все ж таки збереглася надія, що внаслідок очікуваного нового законного й адміністративного регулювання нарешті зможе бути ліквідованим поодиноке поширення й односторонньо біологічне проведення шкільного статевого виховання. Жвава законодавча діяльність у цій галузі між 1977 і 1985 роками справляла враження, ніби справді в цьому напрямку відбувався розвиток. У всіх федеративних землях, за винятком Північної Рейн-Вестфалії, шкільні закони змінювалися відповідно до рішення федеративного конституційного суду. З 1977 року майже у всіх землях вступив у силу закон про статеве виховання: 1977 р. — в Гамбурзі, 1978 р. — в Гессені, Шлезвіг-Гольштайні та в Заарі, 1979 р. — в Берліні і Нижній Саксонії, 1981 р. — в Бремені, 1983 р. — в Баден-Вюрттенберзі й у 1985 р. — в Райнланд-Пфальці. Проте виникла обгрунтована підозра, що шкільні політики деяких федеративних земель використовували дотримання умов закону як сприятливу можливість, щоб суворо скоротити, хоча б на папері, наявні завдання статевої педагогіки в державних школах.

Явною ознакою цього було перейменування відповідного предмету, прийняте шкільними законами деяких земель. У той час, коли в директивах і навчальних планах йшла мова про сексуальне виховання, було змінено назви в нових параграфах шкільних законів на ті, які існували до 1968 року або на такі, які радикально звужували поставлені в рекомендаціях завдання перед статевим вихованням. Так, у шкільному законі Баден-Вюрттенберга за 1983 рік йде мова лише про гендерне виховання, в шкільному законі Баварії (1980) "Сімейне сексуальне виховання", в законі Берліна від 1979 року предмет названо "Заняття з сексуальності", в Шлезвіг-Гольштайні від 1978 — "Знання про статі". Створені згідно з рішенням федеративного конституційного суду і на основі нових шкільних законів між 1978 і 1986 роками директиви підтвердили цю підозру. Більш-менш відкрито вони всі демонстрували відступ шкільної адміністрації від цієї делікатної теми і відмову від ще в 70-х роках щонайменш вербально вираженого об'ємного завдання перед школою. Найчіткіше відобразилося це в директивах "Сімейного і статевого виховання в школах Баварії" від 17 липня 1980 р. і в "Директивах статевого виховання в школах Баден-Вюрттенберга" від 26 квітня 1984 р. Обидва закони відмовляються від педагогічних концепцій рекомендацій Вченої Ради Міністерства у справах культів 1968 року і скорочують завдання статевої педагогіки якісно і змістовно до мінімуму [14, 32].

У 1983–1984 роках підтвердилося, що виявлений у 1981 році СНІД передається статевим шляхом, і раптово припиняється негативне ставлення до статевого виховання. Попри різноманітність думок щодо форм і засобів попередження СНІДу всі погоджували, що необхідно проводити роз'яснювальні роботи і найбільше посприяти цьому може школа. Школи були зобов'язані в рамках статевого виховання проводити роз'яснювальні роботи про виникнення, поширення і подолання СНІДу. Предмет статевого виховання набув нового значення, якого десятиліттями домагалися визначні педагоги цієї галузі, зокрема Гунтер Амендт і Гельмут Кентлер. Проте вони застерігали про можливу небезпеку, коли консервативні кола суспільства зможуть використати відродження статевого виховання у пропаганді своїх моральних ідей та переконань [10, 51].

У 1983 році прийнято рішення про проведення сексуально сприятливої і поширеної роботи. Статеве виховання майже не здійснювалося на практиці. Держава покладала відповідальність за статеве виховання на батьків, батьки — на школу, школа — на позашкільні заклади з роботи з молоддю, а ті, у свою чергу, — знову ж на сім'ю [14, 19]. Проте поява СНІДу і зростання кількості сексуального насилля посприяли виникненню нових теоретичних позицій щодо статевого виховання.

Проблема статевого виховання у Німеччині постає в такий період життя німецького суспільства, коли в ньому відбуваються значні соціально-економічні зміни, формуються нові соціальні, наукові, релігійні ідеї, змінюється система цінностей. Сексуальна революція ХХ століття, свобода і відкритість у міжстатевих відносинах створювали проблеми. Для збереження морального і фізичного здоров'я молодого покоління у процесі статевого дозрівання і статевої соціалізації виникла необхідність прийняття рішучих заходів через методи, форми і засоби статевого виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bach, Kurt. Sexualerziehung in der Deutschen Demokratischen Republik// Pädagogik und Schule in Ost und West. — 1989. — Heft 2. — S. 34–45.
2. Bagel-Bohlan, Anja/ Salewski, Michael. Sexualmoral und Zeitgeist im 19. und 20. Jahrhundert. — Opladen: Leske und Budrich Verlag, 1990. — S. 185.
3. Brohmer, Paul. Biologieunterricht unter Berücksichtigung von Rassenkunde und Erbpflege. — Osterwiek, 1935. — S. 278.
4. Brückner, Heinrich. Das Sexualwissen unserer Jugend. — Berlin/Ost, 1986. — S. 284.
5. Herrath, Frank. Jugendsexualität: zwischen Lust und Gewalt. — Wuppertal: Hammerverlag. — 1990. — S.280.
6. Holl, Peter. Studien zu einer Geschichte der Sexualerziehung: Dissertation an der Universität Essen. — Essen, 1986. — S. 336.
7. Koch, Friedrich. Sexualpädagogik und politische Erziehung. — Heidelberg, 1971. — S. 348.
8. Meves, Christa. Sexualerziehung: eine Totalrevision ist überfällig //Fels. — 2002. — № 3. — S. 33–37.
9. Müller, Rudolf. Wir Sexualpädagogen. In: Dannecker, Martin / Sigusch, Volkmar. Sexualtheorie und Sexualpolitik. — Stuttgart: Enke, 1984. — S. 101–107.
10. Müller, Walter. Skeptische Sexualpädagogik. — Weinheim: Deutscher Studien Verlag, 1992. — S.198.
11. Oestereich, Heinrich. Sexualpädagogik — progressiv oder radikal. — Köln, 1973. — S. 208.
12. Ritter, Gerhard R. Die geschlechtliche Frage in der deutschen Volkserziehung. — Berlin, 1936. — S. 310.
13. Prager, Anna. Die Pro Familia in Hessen. — Braunschweig, 1988. — S. 170.
14. Sielert, Uwe. Sexualpädagogik — Weinheim: Beltz Verlag, 2005. — S. 190.
15. Zimmermann, Susanne. Sexualpädagogik in der BRD und in der DDR im Vergleich. — Gießen: Psychozial-Verl., 1999. — S.240.